

POSTANOWIENIE

Dnia 22 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania A. L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Gdańsku
o zasiłek macierzyński, zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 22 maja 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku
z dnia 27 marca 2023 r., sygn. akt VII Ua 8/23,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.**
- 2. odstępuje od obciążenia A. L. kosztami postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 października 2022 r., VI U 256/18 Sąd Rejonowy w Gdańsku zmienił decyzję z dnia 22 stycznia 2018 r. Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gdańsku w ten sposób, że uchylił nałożony na odwołującą A. L. obowiązek zwrotu odsetek z funduszu chorobowego za okres od 3 lutego 2015 r. do 26 lutego 2016 r. w kwocie 14.332,43 zł (pkt I); oddalił odwołanie w pozostałym zakresie (pkt II); zasądził od odwołującej na rzecz organu rentowego kwotę 126 zł tytułem zwrotu części kosztów zastępstwa procesowego (pkt III).

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 27 marca 2023 r., VII Ua 8/23 odrzucił apelację wnioskodawczynie w zakresie pkt I wyroku (pk 1.); oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt 2.) oraz zasądził od wnioskodawczynie na rzecz organu rentowego kwotę 90 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3.).

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku wnioskodawczynie zarzuciła naruszenie: 1. art. 382 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 83 i 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 17 stycznia 2019 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 300) (dalej jako: „u.s.u.s.”); 2. art. 84 ust. 1 w brzmieniu sprzed nowelizacji z dnia 18 września 2021 w zw. z art. 84 ust. 2 pkt 2 u.s.u.s.

Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca uzasadniła oczywistą zasadnością skargi kasacyjnej oraz potrzebą wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości.

Skarżąca podniosła, że wskazane przez nią uzasadnienie podstaw skargi kasacyjnej, ma przełożenie wprost na jej oczywistą zasadność.

Oczywista zasadność skargi kasacyjnej wynika z poważnych błędów Sądu Okręgowego. Postępowanie w sprawie wypłaty świadczeń oraz postępowanie w sprawie ustalenia zwrotu nienależnie pobranego świadczenia pozostają w ścisłym związku, przez co poprzez pominięcie materiału dowodowego zgromadzonego w wyniku postępowania kontrolnego, zakończonego pismem z dnia 10 czerwca 2015 r. przyznającym skarżącej uprawnienie do świadczenia, Sąd Okręgowy naruszył art. 84 ust. 1 u.s.u.s. w zw. z art. 382 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 84 ust. 1 u.s.u.s., a w konsekwencji powyższego dopuścił się naruszenia przepisów prawa materialnego postaci 84 ust. 1 u.s.u.s w zw. z art. 84 ust. 2 pkt 2 u.s.u.s.

W ocenie skarżącej potrzeba wykładni przepisów art. 84 ust. 1 w zw. z art. 84 ust. 2 pkt 2 u.s.u.s. występuje bowiem świadomość wprowadzenia w błąd organu rentowego przy ustalaniu obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń powinna być oceniana nie na chwilę złożenia wniosku o wypłatę świadczeń, a na chwilę pobrania świadczenia, co odmiennie ocenił Sąd Okręgowy.

Przepisy nie określają na jaki czas powinna być ustalana świadomość ubezpieczonej w zakresie wprowadzania w błąd organu pierwszej instancji, a w sprawach objętych zakresem przedmiotowym analogicznym do niniejszego postępowania, istnieje potrzeba dokonania wykładni, gdyż organy rentowe oraz sądy oceniające prawidłowość zastosowania przepisów u.s.u.s. i ubezpieczeni posiadają rozbieżne stanowiska.

Mając na uwadze powyższe skarżąca wniosła o uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku oraz jego zmianę poprzez uchylenie w całości zaskarżonej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gdańsku z dnia 22 stycznia 2018 r. oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej zwrotu kosztów postępowania za obie instancje według norm przepisanych, a także o rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, ewentualnie - w przypadku nieuwzględnienia powyższego wniosku o uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku oraz przekazanie temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej ubezpieczonej z uwagi na brak oczywistego uzasadnienia dla jej wniesienia, a w przypadku nie stwierdzenia podstaw do odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od ubezpieczonej na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty (art. 98 § 1¹ k.p.c.), także w zakresie postępowania w ramach badania zasadności przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (tzw. przedsądu).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia w celu jej merytorycznego rozpoznania. Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Nie przysługuje od każdego orzeczenia sądu drugiej instancji, które

nie satysfakcjonuje strony skarżącej. Wnosi się ją do Sądu Najwyższego od prawomocnego wyroku poza tokiem instancji. Jej przyjęcie do merytorycznego rozpoznania musi być uzasadnione istotnym interesem publicznym, w szczególności potrzebą dokonania wykładni przepisów, które jeszcze nie doczekały się sądowej interpretacji albo wywołują wątpliwości interpretacyjne, rozstrzygnięciem istotnych zagadnień prawnych, zwłaszcza o charakterze precedensowym, dotychczas nierozważanych przez Sąd Najwyższy, wreszcie wyeliminowaniem orzeczeń oczywiście i rażąco wadliwych. Wniesienie skargi kasacyjnej doznaje istotnych ograniczeń, pozwalających Sądowi Najwyższemu na wstępną selekcję spraw, które będą merytorycznie rozpoznane (tzw. przedsąd).

Wymagania konstrukcyjne skargi określa art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c., nakładając na skarżącego między innymi obowiązek zawarcia w skardze wniosku o przyjęcie jej do rozpoznania oraz jego uzasadnienia.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub 5 wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Sąd Najwyższy w ramach tzw. przedsądu bada tylko powołane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie, zaś cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie przez skarżącego istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że określony przepis prawa, będący źródłem

poważnych wątpliwości interpretacyjnych, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Wątpliwości te i rozbieżności należy przytoczyć, przedstawiając ich doktrynalne lub orzecznicze źródła (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; czy z 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX nr 424365 i 1652383). Konieczne jest wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 43). Powołanie się na omawianą przesłankę wymaga również wykazania, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania na czym polegają wątpliwości związane z jego rozumieniem oraz przedstawienia argumentacji świadczącej, że wątpliwości te mają rzeczywisty i poważny charakter, nie należą do zwykłych wątpliwości, które wiążą się z procesem stosowania prawa. W przypadku, gdy w ramach stosowania tych przepisów powstały już w orzecznictwie sądów określone rozbieżności, skarżący powinien je przedstawić, jak też uzasadnić, że dokonanie wykładni jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07; z 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07; z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; z 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, niepubl.; z 8 lipca 2009 r., I CSK 11/09, niepubl.; z 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, LEX nr 2054493). Ponadto, ze względu na publicznoprawne funkcje skargi kasacyjnej, skarżący powinien wykazać celowość dokonania wykładni konkretnego przepisu przez Sąd Najwyższy ze względu na potrzeby praktyki sądowej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2012 r., III SK 29/12, LEX nr 1238124).

Odnosząc się do przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., należy zauważyć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika ona zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴

k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNAPiUS 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania miałyby być okoliczność, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 1 w związku z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), skarżący powinien w uzasadnieniu wniosku zawrzeć wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274). W judykaturze podkreśla się, że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącej o przyjęcie jego skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej określonych kryteriów.

Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) podlegają rozpoznaniu na etapie tzw. przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie są oceniane dopiero po przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania. Oba te elementy skargi kasacyjnej muszą być przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione. W ramach

przedsądu, Sąd Najwyższy bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania odwołujące się do przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., powinno koncentrować się na wykazaniu "oczywistości" zasadności skargi. Nie może sprowadzać się do odwołania się do uzasadnienia podstaw kasacyjnych bądź też do ich powtórzenia, choćby nawet w zmodyfikowanej formie, ani być sformułowane w sposób, który wymagałby oceny ich zasadności (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 3 grudnia 2020 r., II PK 171/19 i z 28 stycznia 2022 r., I CSK 947/22). Zadaniem Sądu Najwyższego nie jest również poszukiwanie uzasadnionych podstaw przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w treści samej skargi.

Wywody skarżącej nie przekonują również, że Sąd Okręgowy naruszył prawo materialne i procesowe w sposób, który przekłada się na konieczność uchylenia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia. Skarżący nie wykazał, że zastosowanie powołanych w zarzutach kasacyjnych przepisów prawa, których naruszenie miałoby wskazywać na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, było oczywiście błędne, lub doprowadziło to tego, że zaskarżony wyrok jest oczywiście nieprawidłowy.

Również wskazane przez stronę skarżącą wątpliwości dotyczące wykładni wskazanych we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania przepisów prawa nie mogą uzasadniać przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W postanowieniu z dnia 14 listopada 2023 r., I USK 98/23 (LEX nr 3625173) Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że problematykę nienależnie pobieranych świadczeń i ich zwrotu reguluje ogólnie - w odniesieniu do wszystkich świadczeń z ubezpieczeń społecznych - art. 84 ustawy systemowej. W doktrynie prawa ubezpieczeń społecznych podkreśla się, że przepis ten, ustanawiając obowiązek zwrotu świadczenia przez osobę, która pobrała nienależne świadczenie, wskazuje istotną cechę nienależnie pobranego świadczenia w ujęciu ustawy systemowej, określaną jako *differentia specifica*, tj. świadomość (zła wiara) osoby pobierającej świadczenie co do nieprzysługiwania tego świadczenia w całości lub w części od początku, albo w następstwie później zaszłych zdarzeń. Obowiązek zwrotu

świadczenia obciąża więc tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, mając świadomość jego nienależności. Dotyczy to zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach dotyczących braku prawa do pobierania świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej), jak i osoby, która uzyskała świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenie (art. 84 ust. 2 pkt 2 tej ustawy). Świadomość nienależności świadczenia może mieć źródło w pouczeniu udzielonym przez organ rentowy co do okoliczności powodujących konieczność zwrotu świadczenia, bądź też może wynikać z zawinionego działania osoby, która spowodowała wypłatę świadczeń (R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s. 207; B. Gudowska: Zwrot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych, część 1, PiZS 2011 nr 7, s. 18; M. Bartnicki (w:) K. Antonow, M. Bartnicki, B. Suchacki: Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa 2009, s. 582). Także w orzecznictwie sądowym, dotyczącym problematyki zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, ugruntowany jest pogląd o możliwości domagania się przez organ rentowy zwrotu nienależnie wypłaconego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę w jego pobieraniu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2018 r., II UK 211/17, LEX nr 2530685 i cytowane tam orzecznictwo).

Dla przyjęcia odpowiedzialności ubezpieczonego z art. 84 ust. 1 pkt 1 lub pkt 2 ustawy systemowej niezbędne jest wykazanie braku prawa do świadczenia i świadomości danej osoby, że zasiłek był nienależny. Obie przesłanki muszą wystąpić już w trakcie pobierania świadczenia, a nie po zaprzestaniu jego wypłaty. Innymi słowy, jeśli w trakcie pobierania świadczenia jest ono "należne", zaś okoliczności wyłączające prawo do niego, a w konsekwencji również wiedza o tym świadczeniobiorcy, wystąpiły *post factum*, to nie ma podstaw do uznania, że należności wypłacone podlegają zwrotowi na podstawie art. 84 ust. 1 ustawy systemowej.

Konstruując przesłanki przedsądu, skarżąca formułuje wątpliwości dotyczące interpretacji art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej w oderwaniu od poczynionych w

sprawie ustaleń faktycznych, którymi Sąd Najwyższy jest związany w myśl art. 398¹³ § 2 k.p.c.

W sprawie niniejszej ustalono bowiem, że ubezpieczona w sposób świadomy wprowadziła w błąd organ rentowy i pobrała świadczenia, do których nie miała tytułu prawnego, bowiem rzeczywistym zamiarem stron umowy o pracę nie było świadczenie pracy, a jedynie uzyskanie długotrwałej ochrony ubezpieczeniowej pod pozorem zatrudnienia. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że nie było podstaw do wypłaty na rzecz ubezpieczonej spornego zasiłku chorobowego i macierzyńskiego. Ubezpieczona zdaniem Sądu drugiej instancji działała przy tym z zamiarem bezpośrednim wprowadzenia organu rentowego w błąd - wiedziała o tym iż świadczenie jest jej nienależnym albowiem de facto nigdy nie była pracownikiem, a sama spółka jak i umowa o pracę zostały sztucznie przez nią wykreowane na potrzeby uzyskania świadczeń.

Skoro podnoszone przez skarżącą wątpliwości na tle wykładni powołanego przepisu zostały wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego, a zapadły w sprawie wyrok jest zgodny z poglądami wyrażanymi w judykaturze, nie zachodzi wskazana przez skarżącego przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W konsekwencji tego, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c.

[SOP]

[ms]